slo / een doordacht curriculum dat doen we *samen*

Burgerkaartenspel

ONTWIKKELTOOL VOOR CURRICULUM BURGERSCHAP OP SCHOOL

Aanleiding

Hoe geef je vorm aan burgerschap op jouw school? Hoe zorg je ervoor dat je aan de nieuwe eisen van de wet en de Inspectie voldoet? Het burgerkaartenspel zet je aan het denken over de doelen die je als school of als schoolorganisatie wilt nastreven, maar ook over de leeractiviteiten, lessen en leerlijnen die je wilt opzetten, uitvoeren en evalueren.

In opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) ontwikkelde een groep leraren en schoolleiders in 2018 – 2019 een voorstel voor een leerplan burgerschap in het funderend onderwijs. Tal van scholen, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden waren daarbij betrokken. Op basis van het uiteindelijk plan ontwikkelden zij onder andere een eerste versie van dit kaartspel.

Het leerplanvoorstel voor burgerschap is min of meer parallel ontwikkeld met de wet die de burgerschapsopdracht aan scholen wil verhelderen. Met het van kracht gaan van die wet (augustus 2021) en het daarbij behorende nieuwe inspectiekader, is er bij scholen mogelijk behoefte aan ondersteuning: wat vragen de wet en het inspectiekader van ons? Hoe kunnen we burgerschapsonderwijs planmatig en doelmatig op onze school vormgeven?

Het Burgerkaartenspel is een instrument dat scholen kan helpen rond dit thema goede vragen te stellen, zoals:

- Wat is onze visie op burgerschap?
- Wat zijn onze doelen?
- Wat kunnen en willen we op onze school aan aanbod ontwikkelen?

Deze editie van het Burgerkaartenspel omvat 22 kaarten:
- voorlopers die zich snel allerlei tools eigen maakten;
- 7 kaarten beschrijven de vaste kern van het leergebied burgerschap
- 9 kaarten beschrijven vaardigheden die in het kader van burgerschap kunnen worden geoefend.
- 4 kaarten beschrijven grote thema's die bij Mens- en Maatschappijvakken en/of bij de Mens- en Natuurvakken aan bod (kunnen) komen, en die mogelijkheden bieden om in dat verband met burgerschapsthema's bezig te zijn.
- 4 kaarten geven je de ruimte om je schooleigen doelen te formuleren en te betrekken bij jullie burgerschapscurriculum.
- 2 kaarten geven mogelijke spelregels, waar je natuurlijk zelf op kunt gaan variëren.

Print de kaarten dubbelzijdig uit om ermee aan de slag te gaan!

We staan open voor jullie feedback, verbetervoorstellen en mooie ervaringen.

Team Burgerschap (sloburgerschap@slo.nl)

Burgerkaartenspel

Kern leergebied (7 stuks)

slo

Vrijheid & gelijkheid

Leerlingen leren over:

- Basiswaarden
- Grondrechten
- Kinderrechten
- Mensenrechten

Burgerschap *Democratie*

slo

Macht & inspraak

Leerlingen leren over:

- Macht en gezag
- Regels en wetten
- Rechtsstaat
- Verkiezingen

Burgerschap *Democratie*

slo

Democratische cultuur

Leerlingen leren over:

- Beraad
- Besluitvorming
- Meningen
- Argumenten

Burgerschap *Democratie*

slo

Identiteit

Leerlingen leren over Ik:

- Lichaam en emoties
- Overtuigingen
- Aspecten van jezelf
- Horen bij een groep of groepen

Burgerschap *Diversiteit*

Burgerkaartenspel

Kern leergebied (7 stuks)

Macht & inspraak

De democratische rechtsstaat is een manier om macht te verdelen, burgers een stem te geven en hen te beschermen tegen willekeur en machtsmisbruik. Om bij te kunnen dragen aan de instandhouding van een democratische cultuur is het van belang om inzicht te hebben in de wording, de werking en de betekenis van de democratische rechtsstaat en in machtsvraagstukken.

slo.nl

Vrijheid & gelijkheid

Een democratische rechtsstaat maakt een vrije, diverse samenleving mogelijk.
Om te functioneren in een democratische rechtsstaat is het van wezenlijk belang dat leerlingen kennis verwerven van én betekenis geven aan de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit.

slo.nl

Identiteit

Gelijkheid voor de wet legt de basis voor gelijkwaardigheid en maakt mogelijk dat iedereen de vrijheid heeft een eigen identiteit te ontwikkelen. Het is belangrijk dat leerlingen zich bewust worden van hun identiteit, waar de verschillende aspecten van die identiteit uit voortkomen en hoe het geheel aan verandering onderhevig is.

slo.nl

Democratische cultuur

Om een democratische cultuur te onderhouden zijn burgers nodig die mee kunnen doen, op kunnen komen voor zichzelf maar ook rekening kunnen houden met anderen. Leerlingen zijn burgers, nu en in wording, die op school ervaringen opdoen met het toepassen van de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit in contexten die voor hen betekenisvol zijn.

slo.nl

Burgerkaartenspel

Kern leergebied (7 stuks)

slo

Diversiteit

Leerlingen leren over Anderen:

- Achtergronden
- Mogelijkheden
- Oriëntaties
- Gender

Burgerschap *Diversiteit*

slo

Solidariteit

Leerlingen leren over Wij:

- Gelijkwaardigheid
- Rechtvaardigheid
- In- en uitsluiting
- Opkomen voor een ander

Burgerschap *Diversiteit*

slo

Digitaal samenleven

Leerlingen leren over:

- Mediawijsheid
- Bronnenkritiek
- Media maken
- Privacy en veiligheid

Burgerschap *Digitaal samenleven*

Burgerkaartenspel

Kern leergebied (7 stuks)

Solidariteit

Iedereen in de samenleving heeft gelijke rechten, maar kansen zijn niet gelijk verdeeld. Dit roept de vraag op hoe iedereen een volwaardige deelnemer aan de samenleving kan zijn of worden en hoe vrijheid en solidariteit zich daarbij tot elkaar verhouden. Overheid, andere organisaties en mensen zelf organiseren solidariteit. Voor het samenleven is het belangrijk dat leerlingen zich bewust worden van mogelijkheden en verantwoordelijkheden voor het bevorderen van rechtvaardigheid en inclusie.

slo.nl

Diversiteit

Uitgangspunt van een democratische samenleving is dat iedereen voor de wet gelijk is. Gelijkwaardigheid en gelijke behandeling moeten worden bevorderd. De rechtsstaat vormt de grondslag voor een vrije, diverse samenleving waarin mensen met verschillende sociaaleconomische, levensbeschouwelijke, religieuze en culturele achtergronden, fysieke en mentale mogelijkheden, politieke- en seksuele oriëntaties en expressies van gender gelijkwaardig kunnen samenleven.

slo.nl

Digitaal samenleven

De burger in de digitale samenleving is zich bewust van de mogelijkheden en beperkingen van digitale informatie. Burgers vormen een kritisch oordeel over wat hen aan informatie wordt aangereikt en over de gevolgen van ongelijke toegang tot digitale middelen. Burgerschap is ook digitaal burgerschap met de omgangsvormen die daarbij horen.

slo.nl

Burgerkaartenspel

Vaardigheden (9 stuks)

slo

Communiceren

- Dialoog en debat
- Gericht vragen stellen
- Actief luisteren
- Gelijkwaardig uitwisselen van standpunten

Burgerschap *Vaardigheden*

slo

Overleggen & Conflicten hanteren

- Overleg
- Besluitvorming
- Geweldloosheid
- Streven naar consensus
- Meerstemmigheid accepteren

Burgerschap *Vaardigheden*

slo

Sociaal & politiek handelen

- Gebruik maken van je rechten
- Voor je mening en belangen opkomen
- Ruimte voor anderen vergroten
- Macht onderzoeken
- Macht vormen

Burgerschap *Vaardigheden*

slo

Onderzoeken

- Vragen stellen bij ...
- Maatschappelijke verschijnselen onderzoeken
- Herkomst en houdbaarheid van overtuigingen onderzoeken

Burgerschap *Vaardigheden*

Burgerkaartenspel

Vaardigheden (9 stuks)

Overleggen & Conflicten hanteren

Leerlingen leren manieren van overleg en besluitvorming; zij leren manieren om consensus te bevorderen, maar leren ook meerstemmigheid en meerduidigheid te accepteren. Ook leren leerlingen om te gaan met conflicten en deze geweldloos op te lossen.

slo.nl

Communiceren

Leerlingen leren in communicatieve situaties, zoals in dialoog, debat en discussie, bij te dragen aan een gelijkwaardige uitwisseling van standpunten en inzichten.

slo.nl

Onderzoeken

Leerlingen ontwikkelen de vaardigheden om maatschappelijke verschijnselen in termen van waarden, rechten en verantwoordelijkheden te bevragen en te onderzoeken. Zij leren ook de herkomst en de houdbaarheid van de eigen opvattingen te onderzoeken.

slo.nl

Sociaal en politiek handelen

Leerlingen verkennen en vergroten hun handelingsperspectief - waar mogelijk ook dat van anderen. Zij leren daarbij de spanning tussen actoren en structuren en de rol van macht te analyseren.

slo.nl

Burgerkaartenspel

Vaardigheden (9 stuks)

slo

Kritisch denken

- Oordeel uitstellen
- Bevragen
- Afwegen
- Rechtvaardigen (van een opvatting): beargumenteren, beredeneren, onderbouwen, enz.
- Oordelen

Burgerschap *Vaardigheden*

slo

Je inleven in...

- mensen in andere situaties en omstandigheden
- emoties herkennen

Burgerschap *Vaardigheden*

slo

Je inleven in...

- de gedachtewereld van mensen met andere overtuigingen, mogelijkheden
- fundamentele verschillen van inzicht (h)erkennen en naast elkaar kunnen laten staan

Burgerschap *Vaardigheden*

slo

Ethisch

redeneren en oordelen

- Dilemma's
- Handelingsopties
- Rechtvaardigen (van handelen)
- Ethische reflectie
- Ethische theorie

Burgerschap *Vaardigheden*

Burgerkaartenspel

Vaardigheden (9 stuks)

Je inleven in...

Leerlingen leren zich in de situatie en de beleving van anderen te verplaatsen en dat te betrekken op hun eigen gevoelens, handelingen en overtuigingen.

slo.nl

Kritisch denken

Leerlingen leren over het belang en het proces van waarheidsvinding. Ze leren dat een mening of aanspraak op waarheid gerechtvaardigd moet worden, dat wil zeggen, beargumenteerd, met feiten onderbouwd, bewezen, getoetst, getest, etc. Ze stellen hun oordelen uit, wegen perspectieven en aanspraken, maar komen ook voor hun eigen mening en belang op.

slo.nl

Ethisch

redeneren en oordelen

Leerlingen leren ethische dimensies in vraagstukken te herkennen en leren de mogelijke consequenties van keuzes te onderzoeken, te beredeneren en te wegen.

slo.nl

Je inleven in...

Leerlingen leren het denken van mensen in en vanuit verschillende contexten te begrijpen; leren in ontmoeting daarmee te reflecteren op de eigen positie en het eigen handelen, maar ook op het handelen en de positie van de ander.

slo.nl

Burgerkaartenspel

Vaardigheden (9 stuks)

slo

Moreel

oordelen en handelen

- Normen
- Waarden
- Waarden
- Overtuigingen
- Het goede doen

Burgerschap ***Vaardigheden***

Burgerkaartenspel

Vaardigheden (9 stuks)

Moreel

oordelen en handelen

Leerlingen leren belangen, overtuigingen en handelen af te wegen tegen waarden of algemeen geldende principes. Zij leren over mogelijkheden om het eigen handelen hierop af te stemmen en op dat handelen te reflecteren.

slo.nl

Burgerkaartenspel

Mondiaal (4 stuks)

slo

Globalisering

Leerlingen leren over:

- Productieketens
- Systeemrisico's
- Migratie
- Uitwisseling
- Verdelingsvraagstukken

Burgerschap ***Mondiaal thema***

slo

Technologisch burgerschap

Leerlingen leren over Technologie:

- Toepassingen
- Toegang
- Ethische aspecten
- Besluitvorming

Burgerschap ***Mondiaal thema***

slo

Duurzaamheid

Leerlingen leren over

- *People, planet, prosperity*
- Waarden en belangen
- Duurzame keuzes

Burgerschap ***Mondiaal thema***

slo

Gezondheid

- Gezondheid en zorg als maatschappelijk verschijnsel; als politiek en sociaal probleem
- Gezondheid in het spanningsveld tussen individuele keuzes en collectieve belangen

Burgerschap ***Mondiaal thema***

Burgerkaartenspel

Mondiaal (4 stuks)

Technologisch burgerschap

Technologisch burgerschap is de verzameling van plichten en rechten die het mogelijk maken dat mensen profiteren van de voordelen van technologie en hen beschermen tegen de risico's daarvan. Technologische ontwikkelingen hebben invloed op ons leven, op de samenleving en op onze leefomgeving. Ze bieden ons mogelijkheden maar stellen ons ook voor uitdagingen. Burgers kunnen invloed hebben op de besluitvorming rondom technologie in al haar ontwikkelingsfasen, van onderzoek tot toepassing.

slo.nl

Globalisering

Globalisering is het proces van uitbreiding en intensivering van contacten en wederzijdse afhankelijkheden over zeer grote afstanden, op economisch, juridisch, politiek, sociaal-cultureel, demografisch, technologisch en ecologisch gebied. *"Globalisering voltrekt zich gedeeltelijk binnen en gedeeltelijk buiten de kaders van de democratie. Globalisering heeft effect op de mogelijkheden van leerlingen om invloed uit te oefenen op hun omgeving – of juist niet."*

slo.nl

Gezondheid

'Gezondheid', aldus de WHO (1949), *'is een toestand van volledig fysiek, geestelijk en sociaal welbevinden en niet van louter het ontbreken van ziekte.'* In de moderne – positieve – definitie is gezondheid (2016): *'het vermogen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven.'* Tussen die twee opvattingen in staan vragen als: is gezondheid 'mazzel' of een keuze? Wat is de verantwoordelijkheid of de plicht van het individu tegenover het collectief en omgekeerd? En wat heeft gezondheid met vrijheid, gelijkheid, solidariteit te maken?

slo.nl

Duurzaamheid

Duurzaam is een ontwikkeling "die aansluit op de behoeften van het heden, zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun behoeften te voorzien in gevaar te brengen." Bij vragen rond duurzaamheid spelen op alle schaalniveaus spanningen tussen verschillende waarden en belangen *(People, Planet, Prosperity).*

slo.nl

Burgerkaartenspel

Schooleigen doel (4 stuks)

slo

Schooleigen doel

Burgerschap *vrije ruimte*

slo

Schooleigen doel

Burgerschap *vrije ruimte*

slo

Schooleigen doel

Burgerschap *vrije ruimte*

slo

Schooleigen doel

Burgerschap *vrije ruimte*

Burgerkaartenspel

Schooleigen doel (4 stuks)

Naam school:

slo / een doordacht curriculum dat doen we *samen*

Naam school:

slo / een doordacht curriculum dat doen we *samen*

Naam school:

slo / een doordacht curriculum dat doen we *samen*

Naam school:

slo / een doordacht curriculum dat doen we *samen*

Burgerkaartenspel

Spelregels (2 stuks)

Leg de kaartjes op kleur op stapeltjes en leg ze ondersteboven op tafel (lange tekst is achterkant). Volgorde: geel, blauw, groen, paars en rood. Werp de dobbelsteen en zoek het bijbehorende leergebied (z.o.z.).
De jongste collega neemt een kaart van het eerste stapeltje en bedenkt, hoe deze kaart bij leergebied 1 t/m 6 past.
De volgende collega (rechts) pakt een kaart van het volgende stapeltje en werkt daarmee door op het idee van collega één. De volgende TWEE collega's pakken beurtelings een kaartje van de derde stapel. Volgende collega: vierde stapel; Volgende collega: eerste stapel...

Spelregels *variant 1*

Leg alle kaartjes open op tafel
De oudste collega neemt een inhoudskaart naar keuze (geel of lichtblauw) en bedenkt rond dat thema in aanzet een leeractiviteit, les of lessenreeks.
De volgende collega (rechts) neemt een inhoudskaart naar keuze (geel of blauw) en voegt daarmee iets wezenlijks toe aan het idee van collega 1.
Collega 's 3 en 4 voegen daar elk twee vaardigheden aan toe (groen).
Collega's 5 en 6 onderzoeken, of daar een mondiaal thema bij past (paars) dan wel een schooleigen doel of initiatief (rood).

Spelregels *variant 2*

Burgerkaartenspel

Spelregels (2 stuks)

Spelregels

Met deze variant kun je eindeloos variëren.
Begin met een vaardigheid, en bedenk daar relevante inhouden bij.
Begin met een schooleigen doel, leg daar gewenste vaardigheden bij en bedenk inhouden etc.

Spelregels

1 = Nederlands en/of MVT
2 = Kunst en Cultuur
3 = Rekenen & Wiskunde
4 = Bewegen en Sport
5 = Mens en Maatschappij
6 = Mens en Natuur

Maak aantekeningen en/of foto's van de lessenserie(s) of projecten die je nu ontwerpt

slo een doordacht curriculum dat doen we *samen*

slo een doordacht curriculum dat doen we *samen*